

William Shakespeare

Chàng lái buôn thành Venice

Dịch giả : Nguyễn Bích Như và Trương Tùng

Trên cầu Rialto của thành phố Venice phồn thịnh, hằng ngày tề tựu đủ mặt các chủ tàu giàu có, các thương nhân, các giám đốc ngân hàng và những nhà buôn lớn. Họ hối hả làm việc. Họ bàn cãi giá cả hàng nghìn sản phẩm quý báu mà những con tàu mang hiệu nữ hoàng Adriatique, đi tìm tòi từ những xứ sở xa xôi. Họ xì xầm về tình trạng tài chính của người này kẻ khác. Đó là chỗ hẹn hò hầu hết những ai có chút tiền tuổi ở Venice.

Nơi đó, người lái buôn giàu có Antonio, vẻ mặt buồn bã thất vọng, một buổi sáng, cùng đi dạo với mấy người bạn. Như mọi hôm, câu chuyện cũng xoay quanh những nỗi bất bình nguy hiểm của các cơ nghiệp còn lênh đênh trên mặt biển xa xăm, và chẳng ai ngạc nhiên trước vẻ u sầu của người lái buôn, dù ông có đoán quyết là chẳng hề lo lắng tí nào về số phận những con tàu của ông.

- Tôi thì, - gã trẻ tuổi Salanio nói-, cứ mỗi lần thổi bát canh cho chóng nguội, tôi lại nghĩ đến cái tai họa khủng khiếp của một trận gió dữ dội có thể gây ra trên biển. Tôi không thể nhìn cát rơi mà chẳng liên tưởng đến những đụn cát, nơi bao thương thuyền của tôi sẽ phải đắm vào. Đá hoa trong nhà thờ nhắc tôi nhớ đến những tảng đá ngầm khiến tàu tôi vỡ nát tan tành. Tôi như trông thấy bao nhiêu hàng hóa trôi lều bều trên sóng, lựa là gắm vóc của tôi phủ kín mặt biển xôn xao. A! Tôi tin chắc rằng sở dĩ Antonio buồn là vì ông nghĩ đến hàng hóa của mình đầy thôi.

- Không đâu, - ông ta nói-, tôi vẫn phó mặc hết cho thời vận. Hy vọng của tôi chẳng phải đặt vào mỗi một con tàu, tài sản của tôi không tùy thuộc rủi ro bất trắc của một năm.

Không, tôi đang ưu phiền vì một nỗi ray rứt không đâu, thật tôi chẳng còn hiểu nỗi mình nữa. Nhưng kia Bassanio, em họ tôi! Thôi bọn mình tạm biệt nhé, các bạn? Chúng ta sẽ gặp lại nhau trong buổi cơm tối.

- Này, Bassanio, nghe nói chú định làm một chuyến du lịch thăm bà nào phải không?
Hôm nay, anh em mình trao đổi chuyện ấy nhé!

- Chắc anh thừa biết tài sản của em hầu như khánh kiệt vì những sự hoang phí vô độ. Em

mắc nợ như chúa chổm, và em đã chịu ơn anh qua nhiều, tiền bạc cũng như tình thương mến. Giờ đây, em lại phải cầu cứu đến anh lần nữa, mới mong trang trải nổi mọi chi phí.

- Tiền của anh cũng như của chú, bao giờ anh cũng sẵn lòng. Nào kể đi.

- Ở Belmont có cô gái mồ côi rất giàu, nàng đẹp khôn tả và đức hạnh tuyệt vời. Đôi mắt nàng như đã ngẫm trao ước hẹn với em. Nàng tên là Portia, tiếng tăm nàng vang dội khắp nơi, nên gần xa nô nức, nhiều kẻ hâm mộ nàng tìm đến. Bên thái dương nàng, mái tóc hung óng ánh xòa xuống từng lọn như bộ lông cừu vàng. Như Jason (1) hăm hở trên đường đến Colchide, những kẻ cầu hôn dập diu đến Belmont để chinh phục lòng nàng. Anh Antonio ơi! Nếu em có đủ phương tiện đến đó tranh đua với họ. Cõi lòng em mách rằng, sự thành công chắc chắn sẽ mang lại hạnh phúc cho đời em.

- Chú cũng biết hiện giờ tất cả cơ nghiệp của anh đều còn trên mặt biển và lúc này, anh không có sẵn một số tiền lớn. Nhưng anh có nhiều uy tín ở Venise. Nếu cần, anh sẽ dùng đến nó, để chú mày có vinh dự hiện diện ở Belmont, mà tán tỉnh cô nàng Portia xinh đẹp. Hãy dò hỏi xem nơi nào cho vay tiền, anh cam đoan sẽ mượn đủ cho chú.

Vay hỏi ai để có đủ tiền mặt, sắm sửa một bộ cánh lịch sự cho một kẻ phong lưu quý phái? Ai? Nếu chẳng phải là ông chủ nhà băng giàu có, chuyên cho vay nặng lãi, lão Do Thái Shylock mà thiên hạ vẫn thấy rình rập cơ hội mỗi ngày trên cầu Rialto, xúng xính trong bộ áo rộng, vàng ệch, y phục bắt buộc của con dân Do Thái, đội cái mũ dạ hoặc lông thú, râu dài thậm thượt và tóc quăn tít mang tai. Bộ điệu xoàng xĩnh như thế, nhưng lão có bạc triệu. Nhà lão nằm trong khu xóm nhộp nhúa, cứ tới đến là xích chặt lối vào, che mắt thiên hạ vô vàn báu vật: kim cương, châu ngọc quý báu và một cô gái đẹp, cô bé Jessica đom đàng. Cô ả láu lỉnh, đã biết cách kết giao với chàng quý tộc cơ đốc Lorenzo, kẻ đã nhìn thấy nàng qua khung cửa sổ, mở xuống dòng kênh. Lão Shylock thù ghét và hoài nghi tất cả những tín đồ cơ đốc giáo, lại vừa khinh bỉ họ. Khi Bassanio đề cập đến chuyện vay tiền, Shylock xin được suy nghĩ lại:

- Ba nghìn đuy-ca(2), thưa ngài Bassanio. Phải thế không!

- Đúng thế. Trong thời hạn ba tháng.

- Trong ba tháng à? Tốt!

- Như tôi đã nói, Antonio sẽ đứng ra đảm bảo số tiền đó.

- Antonio đảm bảo à? Tốt!

- Ông có thể giúp tôi không? Ông có thỏa mãn tôi không? Kìa, sao ông không trả lời?

- Ba nghìn đuy-ca, trong ba tháng với sự đảm bảo của Antonio, Antoniô tốt lắm!
- Thế nào? Có bao giờ ông nghe nói khác về ông ta đâu?
- Không, không. Thế này nhé. Khi tôi nói rằng ông ta tốt, tôi nghĩ là ông ta dư sức trả nợ, tuy nhiên sản nghiệp của ông ta bấp bênh quá: ông ta có một chiếc tàu cất hàng đi Tripoli, một chiếc khác bên Ấn Độ; trên cầu Rialto, tôi được biết ông ta có một chiếc thứ ba ở Mễ-Tây-Cơ, chiếc thứ tư bên Anh và nhiều chiếc khác nữa rải rác thật xa. Nhưng mấy chiếc tàu, xét cho cùng chỉ là những mảnh ván, và thủy thủ chỉ là những con người. Có chuột đồng thì cũng có chuột nước, trộm cạn và trộm biển, tôi muốn nói lũ hải tặc ấy mà, không kể những hiểm nguy trên đại dương, bão tố, đá ngầm. Song lẽ, người ấy dư sức trả đủ. Ba nghìn đuy-ca. Tôi nghĩ sự đảm bảo của ông ta có thể chấp nhận được. Tôi sẽ tính lại. Tôi có thể trao đổi với ông Antonio không?
- Nếu ông vui lòng đến dự cơm tối với chúng tôi, Bassanio đáp, lòng mừng khắp khởi, quên mất vẻ khinh thị chàng vẫn dành cho lão trước đây.
- Sao, để gửi mùi thịt lợn à!-Shylock hét lên giận dữ- Tôi thích mua bán với các người, bàn chuyện với các người và làm các thứ khác. Nhưng tôi không muốn ăn uống cùng các người, cầu nguyện cùng các người. Mà ai đến kia nhỉ?
- Chắc hẳn là Antonio,-Bassanio đáp.
- Hẳn ta có vẻ đạo đức giả quá! –Shylock lầm bầm trong miệng. Ta ghét hẳn ta chỉ vì hẳn là tín đồ cơ đốc, nhưng cũng vì hẳn cho vay không lấy lãi, làm hạ phân suất lãi ở Venise. Nếu ta nắm được hẳn trong tay, ta sẽ mặc tình thao túng hẳn cho bõ ghét. Hẳn nhạo báng ta, chuyện làm ăn của ta và những món lợi ta thu được một cách chân chính. Mẹ kiếp! Ta mà tha hẳn thì trời đầy bộ tộc ta đi!
- Ông nghe tôi chứ, Shylock?
- Tôi đang nhằm tính các số vốn có sẵn và thấy chắc phải mượn thêm phần nào đó của gã Do Thái trong bộ tộc tôi. Nhưng ngài hãy yên lòng,-lão hướng về Antonio nói tiếp-, Ba nghìn đuy-ca trong ba tháng! Tính thử tiền lời xem nào.
- Thế thì chúng tôi có thể trông cậy vào ông phải không Shylock? –Antonio hỏi gặng.
- Thưa ngài Antonio, biết bao lần, trên cầu Rialto, ngài đã trách móc tôi cho vay nặng lãi, lần nào tôi cũng nhún vai không buồn trả lời, vì sự nhẫn nhục là đặc tính riêng biệt của dân tộc tôi. Ngài đã cho tôi là phản giáo, chó ghê, ngài nhổ toẹt vào áo chủng Do Thái của tôi, tất cả chỉ vì tôi toan tính theo ý mình, những cái thuộc về tôi. Nhưng hôm nay,

hình như ngài cần đến tôi và ngài phán: “Shylock, chúng tôi cần tiền”. Lời ngài sao mà ngọt ngào, thế mà chính ngài đã nhổ vào râu tôi, đập vào người tôi, như đập một con chó hoang lớn vồn trước cửa nhà ngài. Hẳn tôi phải trả lời ngài: “một con chó có tiền không, thưa ngài? Chó mà có thể cho ngài vay ba nghìn đuy-ca à?” Hay tôi phải cúi gập người xuống chào ngài và khếp nép thưa: “Bẩm ngài nhân từ, thứ tư rồi, ngài khắc vào mặt tôi, ngày kia, ngài đâm đá tôi túi bụi, một lần khác, ngài mắng tôi là đồ chó: đáp lại những cách đối đãi xử dượng dằng đó, tôi rất lấy làm sung sướng được cho ngài vay thật nhiều tiền!”

- Nếu ông cho tôi vay số bạc đó, -Antonio ngạo mạn nói-, đừng xem như cho một người bạn vay mà cứ cho là với kẻ thù. Như thế, nếu ta trễ hạn, ông sẽ có được cái thích thú đưa ta ra pháp luật.

- Ta ta ta! Ngài lại nổi nóng rồi! Tôi bao giờ cũng ao ước được làm bạn các ngài! Được các ngài ưu ái, và quên hết mọi nỗi nhọc nhằn trước công chúng mà ngài đã gây ra, cung phụng cho yêu cầu hiện tại của ngài, và tất cả chẳng tính một xu lỗi. Ngài nghĩ sao về đề nghị của tôi?

- Nó có vẻ lương thiện đấy, Antonio trả lời sừng sốt.

- Vậy thì ngài hãy cùng tôi đến phòng chuông khế kí giấy tờ, có điều... ồ! Hoàn toàn chỉ để vui đùa thôi! Tôi sẽ ghi vào văn bản rằng, nếu ngài không hoàn đủ lại tôi món tiền đó, tại nơi nào, vào ngày nào, ngài sẽ được xóa sạch nợ, khi để tôi xẻo một khoảnh thịt chỉ bằng một livre(3) thôi. Trên phần nào của cơ thể ngài mà tôi thích!

- Sẵn lòng, Antonio nói, tôi còn cho rằng người Do Thái thật tốt bụng!

- Anh không thể ký mảnh giấy như thế để giúp đỡ em, Bassanio xúc động, phản đối. Thà cứ để mặc em thiếu thốn còn hơn.

- Bậy nào! Đừng lo gì cả. Tàu sẽ cập bến một tháng trước khi mãn hạn giao kèo và sẽ mang đến cho anh chín lần trị giá tờ giấy này.

- Thánh Abraham ơi! –Shylock tức giận cầu khẩn- Ngài thấy bọn tín đồ Thiên Chúa giáo đấy! Tôi sẽ được gì nào, khi đòi hỏi điều kiện kia? Một livre thịt, lấy từ một người, nào có đáng giá bằng ngần ấy thịt cừu, thịt bò hay thịt dê. Điều tôi làm chính là để mua ân phúc của ngài đấy, Abraham ạ!

- Được rồi, Shylock, ta sẽ ký giấy.

- Nếu thế, cứ đến chờ tôi ở phòng chuông khế, tôi tạt qua nhà, lấy tiền và sẽ gặp lại ngài

trong giây lát.

Trong khu vườn lớn với những thảm cỏ lấm tấm hoa, với bóng cây rậm mát, thấp thoáng ngôi biệt thự Belmont xinh xắn, Portia thơ thẩn đi dạo, nét mặt buồn, theo sau là cô hầu trung thành và tinh ranh Nerissa.

- Thực ra, Nerissa à, nàng nói, con người nhỏ bé của ta đã chán ngán cõi đời bao la này rồi. Thật khổ cho ta, đã không thể lựa chọn hay từ chối một người chồng, bởi vì ước mơ của một cô gái đang sống phải chiều theo ý nguyện của người cha đã chết.

- Cha của tiểu thư là người đức hạnh, Nerissa lý luận, và người tốt, lúc sắp chết đều có những linh cảm đúng đắn, hãy yên lòng về cuộc xô số mà phụ thân tiểu thư đã nghĩ ra với ba cái tráp vàng, bạc và chì. Trong đó có một cái đựng chân dung tiểu thư, sẽ mang đến cho tiểu thư một người chồng xứng đáng. Tiểu thư có thấy linh cảm nghiêng về ai chưa, trong số những kẻ cầu hôn vừa mới đến?

- Hoàng tử thành Naples chỉ nghĩ đến bầy ngựa của chàng, bá tước Palata lúc nào cũng nhăn nhó, vị nam tước trẻ tuổi người Anh chỉ biết bày tỏ lòng mình bằng tiếng mẹ đẻ, gã Êcốt chẳng một xu dính túi, nhà quý tộc Đức say sưa cả ngày, đúng là cái hũ chìm(4).

Tóm lại, tôi chỉ mong họ sớm cút đi cho rảnh!

- Hẳn tiểu thư còn nhớ một chàng người Venise, nét mặt khôi ngô có đến đây, thưở sinh thời phụ thân tiểu thư.

- Có nhớ, Portia nói, giọng cổ làm ra vẻ lãnh đạm, hình như chàng tên là Bassanio.

- Chàng ta thật xứng với một tiểu thư diễm lệ đài các,-Nerissa nói bóng gió

- Thừa tiểu thư, -một tên nô bộc chen vào-, hoàng tử Maroc vừa báo tin sắp đến và thái tử Aragon chiều nay sẽ hiện diện nơi đây.

Portia với quả tim hơi se thắt, nhưng đã nhất quyết chiều theo ý nguyện sau cùng của cha, nặng nề bước ra chủ tọa cuộc gieo cầu.

Hoàng tử Maroc kiêu hùng không sao tin rằng bức chân dung tuyệt trần của nàng, phần thưởng cho kẻ nào tinh ý và tài năng, lại có thể cất giữ nơi nào khác hơn là trong cái tráp bằng vàng ròng. Nhưng hẳn ta chỉ thấy hình ảnh một thi hài nhăn dúm, hung tợn. Thái tử Aragon, muốn chứng tỏ mình có đầu óc khác thường, nghĩ rằng nên chọn cái tráp bằng bạc: một bức biếm họa dị hợm như gởi gã lời chào tỉnh quái.

Ngay lúc đó, tên nô bộc báo tin có một kỵ sỹ trẻ tuổi, thanh lịch và hào hoa vừa đến thừ thời vận. Chính là Bassanio và người hầu thân tín, Gratiano, cùng đoàn tùy tùng, tất cả

hón hờ trong những bộ quần áo chải chuốt hợp thời trang: gấm thêu vàng dát bạc, nhung hoa, tay áo sa-lanh sắc sỡ, đeo vòng vàng và chuỗi ngọc trên châu, cười trên con ngựa hung hăng, lộng lẫy trong bộ yên cương bằng lụa. Lần này, ray rứt vì buộc phải cân lạng trước điều bí mật, cô bồn chồn muốn lùi lại cái phút giây mà Bassanio có thể mất nàng vĩnh viễn. Nhưng kẻ si tình đòi được chọn ngay tức khắc.

- Tôi chẳng muốn –chàng nói sau một thoáng tầm tư- đụng đến vàng, thức ăn khô cứng của Midas(5) hay mó đến bạc, thường vụ lợi và ti tiện. Còn chì, cái màu xanh bình dị, làm ta xúc động. Cầu mong sự lựa chọn của ta gặp hái được hạnh phúc!

Portia vui mừng tột độ, mở lấy tráp, lấy bức chân dung của mình ra. Bassanio cũng mê mẩn cả tâm hồn! Hai kẻ tâm phúc, Nérissa và Gratiano liền chúc mừng hạnh phúc cho đôi vợ chồng tương lai. Bassanio, với sự nhạy cảm của người tình thỏa nguyện, đã ngỡ ngợ rằng việc kết hợp giữa chàng và Portia nhất định không phải là lễ cưới duy nhất ở Belmont. Gratiano thú nhận đã trót nói lời thề non hẹn biển với cô nàng Nérissa ranh mãnh nhiều đến rất khô cổ họng.

- Được rồi -chủ anh ân cần nói- hôn lễ của chúng tôi sẽ rộn rịp tung bừng hơn nhờ tiệc cưới của các người.

- Tất cả những gì thuộc về em –Portia nói giọng thật nồng nàn- giờ đây đều là của chàng. Lúc này, em là chủ nhân cái dinh thự tráng lệ này, đám người hầu hạ và chính bản thân em. Bây giờ, ngôi nhà này, những nô bộc kia và cả bản thân em đều thuộc về chàng. Em xin trao thân gửi phận cho chàng, cùng với chiếc nhẫn này. Nếu chàng trao nó cho ai, hoặc đánh mất đi, điều đó báo hiệu cho sự đổ vỡ của tình yêu chúng ta.

Bassanio cuống quýt tuôn ra bao lời ước hẹn chân thành và thề rằng, thà chết chứ chẳng khi nào rời chiếc nhẫn của Portia.

Trong lúc đó, Shylock lúc nào cũng nghi nan ngợ vực, chú tâm lo toan công việc của mình.

-Jessica, con gái của cha, -lão nói-, chòm chìa khóa đây; hãy trông chừng nhà cửa nhé! Chẳng hiểu vì sao chiều nay cha ớn xuống phố thế nào ấy! Nghe này Jessica! Đóng chặt các cửa lại và đừng vì lẽ gì mà đứng phất phơ ở cửa sổ, hoặc chường mặt ra với mấy thằng cơ đốc điên rồ. Ôi! Ta chả muốn rời khỏi nhà tí nào. Nhớ khóa hai tua đấy, Jessica! Cái gì ta giữ chặt sẽ còn, câu tục ngữ đó chẳng bao giờ cổ hủ cả.

Trời vừa sụp tối, một đám vũ hội hóa trang đi ngang qua. Chẳng phải là chúng ta đang ở

Venise, nơi các cuộc hòa nhạc buổi tối hay ban mai, đeo mặt nạ cải trang xuất hiện từng góc phố đó sao? Sau một ám hiệu, cửa sổ nhà Shylock dè dặt hé mở; một gã thanh niên mảnh khảnh và nhanh nhẹn hiện ra với trang phục của một tên thị đồng hào hoa, mang một lẵng hoa nặng trĩu. Bọn trẻ đeo mặt nạ (qua trò chuyện và giọng nói của họ, ta nhận ra gã Lorenzo nông nổi và bè bạn, đang thích thú chơi khăm lão Do Thái một vỏ tẻ hại) theo sau họ là một người cầm đuốc có vẻ hơi xúc động, đó chẳng ai khác hơn là Jessica. Họ cùng đến dự liên hoan của Bassanio. Sau đó, hai người tình trốn lên một du thuyền, cuồn theo phần gia sản quý báu của Shylock gồm kim cương, ngọc thạch và những đồng đuy-ca rừng rinh.

Bọn trẻ trong thành phố Venise hơn hở xiết bao, khi được trông thấy lão Shylock râu tóc rối tung trước gió, mắt long lên sòng sọc, rảo bước khắp các nẻo đường, tru tréo nguyên rủa đứa con gái bội bạc:

- Con gái của ta ơi! Những đồng đuy-ca của ta ơi! Ôi! Con gái của ta ơi! Một thằng cơ đốc đã cướp mất chúng rồi! Ôi! Những đồng đuy-ca thánh thiện của ta! Công lý ở đâu? Pháp luật ở đâu? Những đồng đuy-ca của ta, con gái của ta! Một bao, hai bao tiền vàng, con gái tôi lấy tất. Rồi nữ trang, hai hạt kim cương nữa! Hai hạt kim cương hiếm quý, con gái tôi cũng đoạt mất! Công lý ở đâu? Hãy tìm cho ra con bé, nó mang trên người nhiều kim cương và đuy-ca của tôi! Máu thịt của tôi lại nổi lên chống lại tôi! Nó sẽ bị dày măn kiếp vì tội đó.

Những thương nhân ở Venise, chẳng mấy động lòng vì cơn điên của lão Shylock: họ xầm xì với nhau về tin đồn: một chiếc tàu của Antonio vừa bị đắm ở một chỗ cạn hiểm nghèo, giữa eo biển cách biệt hai nước Pháp và Anh. Những chiếc khác ở Mexico, Tripoli, Barbarie và Ấn Độ thì bất tin tức. Rồi họ bàn tán cãi vã về sự phá sản có cơ xảy ra.

Shylock đâm khùng vì giận tủi, phun ra toàn những lời dữ tợn:

- Tên Antonio khốn kiếp! Quen miệng khoe khoang ngoài phố lại gọi ta là thằng cắt cổ thiên hạ! Hãy coi chừng tờ giấy nợ. A! Hắn cho vay không cần lãi, vì lòng nhân ái cơ đốc giáo! Liệu mà coi chừng tấm giấy nợ!

- Nhưng cho dù hắn khánh tận đi nữa –có người vắn lại- ông cũng sẽ chẳng lóc thịt hắn. Ích gì nào?

- Để làm mồi cho cá! –Shylock cười khẩy- Nếu thịt của hắn chẳng nuôi được gì hơn, thì có nuôi được mối hận của tôi. Hắn cười cợt những lần tôi thua lỗ, hắn chế nhạo các món

lợi của tôi, hấn nhục mạ xứ sở tôi., hấn chen vào cuộc làm ăn của tôi. Vì lý do nào chứ? Chỉ vì tôi là một người Do Thái. Chẳng lẽ người Do Thái lại không có mắt, có tay, có đầy đủ giác quan với mọi thứ tình cảm và những nỗi say mê à? Họ chẳng ăn cùng một loại thực phẩm như người Cơ đốc hay sao? Chẳng phải người Do Thái cũng bị thương tích bởi cùng những loại vũ khí, cũng mắc phải những căn bệnh và được chữa trị bằng những vị thuốc giống như người Cơ đốc đó sao? Chẳng phải mùa hè người Do Thái cũng nóng bức, mùa đông cũng lạnh buốt y như các tín đồ Cơ đốc đó sao? Nếu các người đâm chúng tôi không chảy máu à? Nếu các người cù chúng tôi không cười à? Nếu các người đầu độc chúng tôi không chết à? Nếu các người xúc phạm chúng tôi, chúng tôi lại không trả thù à? Nếu các người giống chúng tôi những cái đó, thì bất luận cái gì chúng tôi cũng giống các người hết. Kìa, anh bạn Tubal, có tìm thấy con gái tôi không?

- Tôi nghe nói nhiều về cô ấy, nhưng chẳng làm sao gặp được, bác Shylock ạ!

- Chưa bao giờ -Shylock kêu lên- chưa bao giờ dân tộc tôi lại đáng nguyên rủa như hôm nay! Hai nghìn đồng đuy-ca và biết bao tư trang quý giá của tôi! Tôi muốn thấy đứa con gái ngỗ nghịch gục chết dưới chân, tai còn đeo nữ trang. Sao nó chẳng bị chôn vùi dưới chân tôi với những đồng đuy-ca của tôi trong quan tài của nó. Chẳng biết tôi còn phải hao tốn bao nhiêu tiền nữa mới tìm ra được nó. Thật là họa vô đơn chí! Chẳng chút thỏa nguyện! Mà cũng chẳng báo được thù! Chẳng có tiếng thở than nào như tiếng than thở của ta, chẳng nước mắt nào như nước mắt của ta!

- Còn nhiều kẻ khác đau khổ -Tubal an ủi- lão Antonio, theo như tôi được biết ở Gênes

...

- Gì thế! Một tai họa? Một tai họa thảm khốc à?

- Lão ta vừa mất chiếc tàu từ Tripoli về.

- Tạ ơn chúa! Có thật không đấy? Ôi! Tin đáng mừng!

- Thiên hạ đồn rằng ở Gênes, con gái ông tiêu phí trong một đêm mười tám đồng đuy-ca.

- Ngươi cắm dao găm vào ngực ta đó! Ôi! chẳng bao giờ còn được thấy lại vàng của ta!

- Tôi vừa tới Venise –Tubal nói tiếp- với các chủ nợ của Antonio, họ quả quyết rằng hấn chỉ còn cách tuyên bố phá sản thôi.

- Thật hả dạ. Ta sẽ làm cho hấn đau đớn. Ta sẽ hành hạ hấn.

- Có kẻ đưa cho tôi xem chiếc nhẫn mà con gái ông đánh đổi với y để lấy một chú khỉ.

- Con đốn mạt! Đó là chiếc nhẫn lam ngọc của ta. Ta mua hồi thời còn trẻ. Ta chẳng bao

giờ chịu mất nó, dù để đổi lấy cả một sa mạc đầy những khi.

- Chắc chắn lão Antonio sẽ bị khánh kiệt.

- Thông báo ngay cho một viên quan tư pháp, trước mười lăm ngày. Nếu hắn không trả được nợ, ta sẽ bóc lột của hắn. Nếu hắn trốn khỏi Venise, ta sẽ tiến hành mọi việc theo ý ta. Nào nhanh lên, Tubal, rồi trở lại gặp đi. Đi đi, bạn chí thiết của ta!

Thời gian trôi qua, kỳ hạn đã tới. Antonio không trả được nợ, nhưng Bassanio đã chiếm được Portia. Chính đang lúc tràn trề hạnh phúc, tin tức về nguy cơ của người bạn đã nổ ra. Lorenzo trình diện với Portia a cô vợ mới cưới Jessica, trao cho Bassanio một lá thư khiến anh tái mặt khi đọc qua. Portia, người vợ yêu thương và quả cảm, đã ngăn lại những lời chúc mừng của các bạn mới đến, và tỏ ra lo lắng về nỗi khốn quẫn của chồng.

- Này, Portia hiền dịu –Bassanio thành thực tỏ bày- anh có nói khi ngỏ lời yêu em, rằng anh là một vương tôn, nhưng tài sản duy nhất của anh là dòng máu lưu thông trong huyết quản. Anh là thằng bịp, vì của cải của anh chẳng đáng một đồng xu! Anh bạn hiền từ, quảng đại Antonio của anh đã tự khép mình dưới quyền lực một kẻ thù hiểm ác nhất của anh ấy để yểm trợ cho anh.

Thư này báo tin vụ thất lạc tàu bè của anh ấy, còn tên Do Thái từ chối không nhận tiền, trị giá tờ giấy nợ, vì trễ hạn. Hai mươi thương gia, bạn của Antonio, cả vị đại thống lĩnh(5) nữa và các bạn nhân sĩ, đã hết lời thuyết phục lão. Lão nói lão thích một lirve thịt của Antonio hơn là hai mươi lần số nợ.

Chỉ nghĩ đến điều đó, Portia đã kinh khiếp rụng rời.

- Anh ấy nợ lão Do Thái bao nhiêu? –nàng hỏi.

- Ba nghìn duy-ca, vay cho anh.

- Sao không hơn à? Hãy trả lão sáu nghìn, gấp hai, gấp ba lần còn hơn là phải thấy người bạn thân thiết mất đi, dù chỉ một sợi tóc, Bassanio ạ! Chúng ta hãy đến nhà thờ ngay, chịu phép lễ cưới, để em chính thức là vợ anh, rồi anh hãy tức tốc trở về Venise. Em sẽ đưa anh đủ số vàng để trả gấp hai mươi lần món nợ còn con ấy. Nhanh lên, anh yêu, hãy lên đường.

Lễ cưới vừa xong, Bassanio lên xe và ra đi. Portia chẳng nói với ai lời nào, đã ngầm nghĩ ra giải pháp. Giao biệt thự cho Lorenzo và Jessica trông nom, nàng bảo rằng sẽ rút vào tu viện để chờ đợi chồng về.

Ta gặp lại Bassanio bên cạnh Antonio, trước phiên tòa trang nghiêm, dưới quyền chủ tọa

của vị đại thống lĩnh. Người ta đưa Shylock vào và vị Đại thống lĩnh đi ngay vào vấn đề, vừa giả vờ tin chắc rằng lão Do Thái chẳng thiết nghĩ đến việc thừa kiện Antonio để đòi hỏi việc trả nợ vô nhân đạo, như đã ghi trong giấy. Shylock chẳng chút bận tâm gì đến tình cảm. Lão chỉ cần biết lão có đủ quyền không? Nếu lão vẫn thích được một lirve thịt thay vì ba nghìn đuy-ca, hay sáu nghìn đuy-ca do Bassanio đưa, hay thậm chí sáu lần số tiền sáu nghìn đó, thì luật pháp ở Venise có quyền chống lại không? Đó là câu hỏi duy nhất lão đặt ra trước tòa.

Đại thống lĩnh cho đòi nhà thông thái, cố vấn pháp luật nổi tiếng Bellario, để giải quyết vấn đề hóc búa này. Người ta nóng lòng chờ ông. Ngay lúc đó, trong khi Antonio cam chịu xin cứ để lão Do Thái thỏa mãn lòng thù hận và Shylock thì mài con dao sắc. Người ta loan báo có một sứ giả từ Padoue đến, mang theo lá thư của vị bác học. Một viên thư ký luật sư mặt non choẹt dưới chiếc mũ vải đen gấp nếp, bước vào trình thư lên đại thống lĩnh.

- Ngài Bellario -Đại thống lĩnh tuyên bố- tiến cử trước tòa một nhà bác học trẻ, đồng nghiệp của ngài. Ông ấy đâu?

- Gần đây thôi, đang chờ đức ngài phúc đáp –viên thư ký kính cẩn thưa, và chúng ta nhận ra viên thư ký đó chính là cô hầu Nérissa.

- Cho mời vào, nhà bác học Balthazar sẽ thay thế Bellario, hiện đang lâm bệnh. Chưa bao giờ người ta được thấy một nhà bác học uyên thâm mà lại trẻ măng như thế này. Ông ấy kia! Xin chúc mừng. Mời tôn ông an vị. Tôn ông đã có thẩm cứu vấn đề làm bận trí phiên tòa hôm nay rồi chứ?

- Tôi biết rõ vụ kiện trong từng chi tiết –Balthazar nói, giọng sao giống giọng Portia đến kỳ lạ- Ở đây, ai là lái buôn và ai là người Do Thái?

- Antonio và Shylock, cả hai đến gần đây.

- Shylock, ông đã khởi tố trước tòa một vụ kiện lạ lùng hi hữu, nhưng ông đã làm đúng thủ tục đến nỗi pháp luật ở Venise không thể nào ngăn cản ông đeo đuổi vụ kiện. Còn ông, Antonio, ông có nhìn nhận giấy nợ này không?

- Tôi thừa nhận, người lái buôn trả lời, giọng uể oải.

- Như vậy thì người Do Thái này phải có lòng khoan dung mới được.

- Nhưng ai có quyền buộc tôi phải khoan dung kia chứ?

- Không thể cưỡng ép sự khoan dung được, ông Shylock ạ. Như cơn mưa ầm trên cánh

đồng, nó rơi xuống để mang lại hạnh phúc cho kẻ nhận, cũng như người cho. Đó là một trong những biểu hiện của thượng đế. Ông nghĩ xem, nếu không có khoan dung, chẳng có ai trong chúng ta mong được cứu rỗi. Hãy giảm bớt tính nghiêm khắc trong lời truy tố, nếu ông cứ cương quyết, buộc lòng pháp đình phải nghị án, chống người lái buôn.

- Tôi chịu trách nhiệm hoàn toàn về hành động của tôi, tôi yêu cầu luật pháp.

- Antonio lâm vào tình trạng không trả nổi nợ à? –Bathazar dò hỏi.

- Sao? –Bassanio nóng nảy chen vào- Tôi xin trả cho Shylock, có cả phiên tòa chứng kiến, hai lần, mười lần số nợ. Hiển nhiên ở đây sự độc ác đang bóp chết sự vô tội. Tôi xin thỉnh cầu các ngài, hãy đặt pháp luật dưới uy quyền của ngài. Xin hãy chọn một bất công nhỏ để mang lại một sự công bằng cao cả. Xin hãy bác lời yêu sách của con quỷ độc ác kia.

- Không một quyền lực nào ở Venise, -Bathazar trịnh trọng nói-, có thể sửa đổi một sắc lệnh đã ban hành.

- Chính một Daniel(6) đến đây phán xử chúng ta, Shylock kêu lên hồ hởi. Ôi, vị pháp quan trẻ trung và sáng suốt, xin được kính cẩn nghiêng mình bái phục tôn ông.

- Đưa văn tự ta xem.

- Đây ạ, thưa nhà bác học vô cùng đáng kính.

- Đây, Shylock, người ta trả ông gấp ba lần số nợ nhé!

- Tôi đã trót thề với trời đất. Chẳng lẽ lại để lương tâm ray rứt vì sự bội ước. Dù cho được cả Venise, tôi sẽ chẳng bao giờ làm thế. Khi giấy nợ được thanh toán đúng như điều kiện trong đó, tôn ông có thể xé bỏ. Tôn ông là một quan tòa công minh, tôn ông đã trần thuật chính xác sự việc của tôi, tôi yêu cầu tôn ông phán quyết ngay.

- Tôi khẩn thiết van nài quý tòa cứ tiến hành xét xử. Antonio đáng thương nhẩn nại lên tiếng.

- Vậy thì –Portia hạ lệnh với giọng buồn bã- ông chuẩn bị đưa ngực ra mà nhận phát dao.

- Ô! Vị thẩm phán cao quý! Ô! người trai trẻ tài ba. Ôi! Bạc thánh hiền, liêm khiết! Tôn ông già giận hơn vẻ mặt bề ngoài. Văn tự đã ghi rõ, ngực hấn! Gắn sát bên tim hấn. Chữ nghĩa thật minh bạch.

- Ông có sẵn cân ở đây chứ, để cân thịt?

- Tất cả đã sẵn sàng –Shylock vội vã nói.

- Và một chuyên viên phẫu thuật do ông đài thọ chi phí, để băng vết thương lại, vì chỉ e rằng con nợ của ông sẽ chết vì mất máu.
- Điều này không hề ghi trong văn tự. Tôi cố tìm nhưng chẳng thấy điều đó trong văn tự.
- Tôi đã sẵn sàng và có đủ can đảm –Antonio cất giọng ảo não. Bassanio, đưa tay đây! Đừng đau khổ làm gì, định mệnh đã muốn anh thoát khỏi nỗi nhọc nhằn và ray rứt của tuổi già. Hãy kể với người vợ cao quý của chú về anh, nói với nàng anh thương chú biết bao. Anh bằng lòng trả cho lão Do Thái tất cả máu của tim anh.
- Anh Antonio ơi –Bassanio cuống cuống hét lên- em đã cưới được một người vợ mà em yêu quý hơn cả cuộc đời em, nhưng em bằng lòng mất tất cả, vợ em, đời em và cả thế gian này để giải thoát anh khỏi con quỷ khát máu kia.
- Vợ nhà ngươi –Portia dịu dàng nói- chắc chẳng ơn người chút nào, nếu ngừng nghe người nói.
- Tôi cũng rất yêu vợ tôi –Gratiano phụ họa thêm- Nhưng tôi muốn thấy nàng trên trời để nàng có thể cầu xin đáng vạn năng nào đó làm động lòng tên Do Thái ác độc này.
- Người nói thế trong lúc vắng nàng là đúng –Nérissa cất giọng khô khan, lãnh đạm- nếu không, độc nguyện của người chắc sẽ gây sóng gió trong gia đình người đó.
- Chúng ta mất quá nhiều thời giờ! –lão Shylock cất ngang- Tuyên án đi, tôi van tôn ông.
- Một lirve thịt thuộc về ông! Tòa án đã tuyên xử, luật pháp cho phép ông. Và ông phải xẻo giữa ngực.
- Ồ! Quan tòa công minh! Quan tòa thông thái! Đó là phán quyết. Nào, chuẩn bị đi.
- Khoan đã. Chưa hết đâu. Văn tự không chấp nhận cho ông giọt máu nào cả; lời lẽ thật rõ ràng. Hãy nhận cái gì thuộc về ông, một lirve thịt, nhưng nếu ông làm rơi một giọt máu Cơ đốc, luật pháp ở Venise sẽ truyền lệnh tịch thu toàn bộ tài sản của ông cho nhà nước cộng hòa.
- Ồ! Vị thẩm phán công minh! –Gratiano thờ ra nhẹ nhõm, trút bỏ được mối ưu tư- Đây lão Do Thái! Quan tòa thông thái đấy chứ!
- Luật pháp thế à? –Shylock kinh hoàng, hỏi lại- Nếu thế tôi xin nhận số tiền của hắn. Ba lần số nợ, rồi cứ mà tha cho tên Cơ đốc.
- Thông thả đã! –Portia nói với Bassanio, chực đưa tiền ngay cho Shylock. Chớ hấp tấp! Những điều khoản trong văn tự phải được thực hiện từng chữ.
- Ồ! Lão Do Thái! Quan tòa thông minh thật! –Gratiano nhấn mạnh.

- Chuẩn bị cắt thịt đi. Đừng cho rơi máu đây. Nếu người cắt quá hay kém một livre, dù chỉ bằng một phần hai mươi hốt thóc hay sức nặng một sợi tóc, người phải chịu tử hình và tài sản bị tịch thu.
- Một Daniel thứ hai, lão Do Thái ơi, đúng là một Daniel!
- Trao cho tôi phần nợ chính để tôi đi, Shylock hàm hồ.
- Đương sự đã từ chối trước tòa –Portia đồng đặc nói-. Hẳn sẽ nhận được những gì hẳn xứng được như vậy. Hẳn phải chịu trách nhiệm hoàn toàn về hành động của hẳn.
- Sao cơ? Tôi không được nhận cả phần nợ chính nữa à? Thế thì để quỷ ma trả cho hẳn tờ giấy nợ. Tôi chẳng muốn lưu lại đây làm gì cho mất cả thì giờ.
- Khoan đã Shylock! Luật pháp Venise qui định rằng, nếu một người ngoài xâm phạm đến tính mạng một công dân, dù dưới hình thức nào, phân nửa tài sản kẻ đó phải giao cho đối thủ hẳn, phân nửa kia sung vào công quỹ. Chỉ có Đại thống lĩnh mới có quyền ân xá tội chết. Người đã phạm đủ các tội đã viện dẫn. Hãy quì xuống mà thỉnh cầu sự khoan dung của Đại thống lĩnh.
- Để người hiểu rõ sự khác biệt giữa tâm hồn chúng ta -Đại thống lĩnh phán với lòng bao dung- ,ta không đợi người cầu xin rồi mới ban cho người mạng sống. Phân nửa tài sản của người giao thẳng về Antonio, còn phân nửa kia, nhà nước sẽ chỉ thu tiền phạt, nếu người chấp hành nghiêm chỉnh.
- Xin lấy cả mạng sống tôi đi –lão Do Thái ử rữ nói- Đức ngài lấy đi mọi phương tiện mưu sinh, khác nào đức ngài lấy đi mạng sống của tôi.
- Xin cứ để lại cho lão phân nửa gia sản –Antonio hào hiệp nói- Tôi đủ hài lòng rồi. Phân nửa kia tôi xin được quyền lấy làm của hồi môn cho con gái lão.
- Tôi bằng lòng –Shylock cuống quít, hả hê vì lại thoát nạn dễ dàng đến thế. Nhưng cho phép tôi lui. Cứ gửi giấy tờ đến nhà, tôi ký tất. Tôi cảm thấy trong người không được khỏe.
- Xin đức ngài miễn thứ cho -bấy giờ Bathazar mới lên tiếng cáo từ Đại thống lĩnh-. Ngay tối nay, tôi phải về đến Padoue.
- Cho phép tôi được trả thù lao tôn ông bằng tất cả số ba nghìn đuy-ca tiền nợ của lão Do Thái –Bassanio vui mừng quá đổi bèn đề nghị.
- Cứu được bạn ông là tôi mãn nguyện lắm rồi . Nhưng nếu ông khăng khăng đòi đền ơn đáp nghĩa, hãy trao tôi chiếc nhẫn ông đang đeo trên tay, để chúng tôi chút thâm tình.

- Ô kìa! Có đáng gì đâu, cái món vật này. Tôi sẽ tìm chiếc nhẫn đẹp nhất Venise để kính dâng tôn ông. Còn cái này, mong tôn ông vui lòng miễn thứ.

- Tôi thấy rõ ông chỉ rộng rãi trong lời hứa nhưng thôi được, thưa ông. Chúc ông được bình an.

- Portia bước đi với vẻ đường hoàng, nhưng hơi phật ý. Antonio áy náy, tha thiết van nài Bassanio: ta chẳng làm được gì để đền ơn xứng đáng cho vị cứu tinh của mình sao? Đến nỗi Bassanio riu rít cời nhẫn trao cho tên hầu tâm phúc Gratiano mang đến trao cho nhà thông thái Bathazar, rồi hồi hộp nghĩ đến lúc về đến Belmont.

Trong khu vườn vắng vạc ánh trăng, tiếng nhạc êm dịu từ lâu đài vắng đến: người ta đang chờ Portia vì nàng có báo trước ngày về. Đôi vợ chồng son, Jessica và Lorenzo, ngồi trên thảm cỏ nhưng, nhìn bầu trời lấp lánh muôn sao, vừa đùa nghịch nhau, vừa nhớ lại những chuyện tình đẹp nhất, rồi Lorenzo say sưa giải thích cho Jessica nghe về sự hài hòa giữa các tinh cầu và mớ lý thuyết về âm nhạc của anh. Chính lúc đó, Portia bắt gặp họ. Suốt quãng đường về, mỗi lần gặp một mô đất có dựng thập tự, nàng đều thành tâm quỳ xuống, cầu nguyện xin trời ban phúc cho cuộc hôn nhân của mình.

Khoảnh khắc sau đó, Bassanio về tới, giới thiệu anh bạn Antonio với vợ, được nàng đón tiếp thật ân cần, nồng hậu. Buổi tiệc hội ngộ bỗng gián đoạn vì những lời qua tiếng lại dăm dăng giữa Nérissa và Gratiano: họ to tiếng và ta nghe Nérissa kịch liệt đòi lại chiếc nhẫn cô đã trao cho Gratiano mà anh chàng thề thốt sẽ giữ mãi. Thế mà giờ đây anh chàng lại bảo rằng biểu nó cho viên thư ký của nhà bác học Balthazar, để đền đáp công lao khó nhọc.

Portia nghiêm nghị lắc đầu:

- Gratiano, cậu thực đáng trách, cậu đã xử sự nông nổi đối với kỷ vật đầu tiên của vợ mình. Ta cũng có tặng ngài Bassanio của ta một chiếc nhẫn và ta có thể nói thay chàng rằng chẳng bao giờ chàng lại chịu để mất nó vì bất cứ cái gì trên đời.

- Ấy đấy, -Gratiano kêu lên, quá đổi mừng rỡ vì đã có dịp tự biện hộ- chính ngài đã tặng cho bác học Bathazar chiếc nhẫn; kể ra ông ấy cũng rất xứng đáng, và chẳng, ông ta chẳng chịu nhận cái gì khác cả.

Bassanio rụng rời, loay hoay tìm đủ cách bào chữa, giải thích hoàn cảnh éo le của mình, nhưng Portia, kiêu hãnh, lạnh lùng chẳng muốn nghe gì cả. Antonio quá khổ sở, vì chính mình là nguyên nhân của mối bất hòa, muốn làm trung gian hàn gắn hai người. Portia giả

vờ xiêu lòng và nhờ anh trao lại cho Bassanio chiếc nhẫn khác. Lần này Bassanio rồi rít thề thốt, quyết giữ gìn nó đến hơi thở cuối cùng. Khởi phải nói, hẳn ta cũng biết rằng, Bassanio đã nhận ra chiếc nhẫn còn Portia nói rõ trò giả trá và vai trò của mình trong việc bảo vệ cho Antonio; Nérissa và Gratiano, những nô bộc trung tín, đã vui vẻ giảng hòa và đem tàn theo tiệc cưới, trước đây đã bị đình hoãn vì câu chuyện bí thảm của người lái buôn thành Venise.

Chú thích

- 1) Jason : bị chú là Pelias cướp ngôi vua, Jason đến đòi chú thì chú chàn hứa sẽ trao lại với điều kiện chàng phải đến Colchide lấy cho được bộ lông cừu vàng. Trong thần thoại “Những thủy thủ của con tàu Ac-gô” của Hy-lạp cổ.
- 2) Duy-ca: đồng tiền đúc bằng vàng.
- 3) Lirve: một đơn vị đo trọng lượng gần bằng nửa kilô.
- 4) Nguyên bản: éponge :bọt biển
- 5) Midas: vua xứ Phrygie (716-676 Trước CN) theo truyền thuyết có khả năng sờ vật gì cũng thành vàng.
- 6) Doge: người đứng đầu nhà nước cộng hòa Venise và cộng hòa Genes do bầu cử.
- 7) Nhân vật chính quyền thánh kinh cùng tên. Bị lưu đày ở Babilone, ông một mực tuân hành luật pháp. Ông được xem như tiền thân của Christ và nhà tiên tri đại tài nhờ khoa học đoán mộng